

Списание ЕПОХИ
Издание на Историческия факултет на
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
Journal EPOCHI [EPOCHS]
Edition of the Department of History of
“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo

Том / Volume XXVI (2018),
Книжка / Issue 2

ПИСМА НА ДИМИТЪР ПЪШКОВ ДО ИВАН ДРАСОВ ЗА УЧРЕДИТЕЛНОТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ 1879 г.

Милко ПАЛАНГУРСКИ

LETTERS FROM DIMITAR PASHKOV TO IVAN DRASOV IN REGARDS TO THE NATIONAL ASSEMBLY 1879

Milko PALANGURSKI

Abstract: The presented letters are from Dimitar Pushkov, a prominent national figure, politician and entrepreneur from the end of XIXth and the beginning of the XXth century. They describe the events that occurred in Constituent National Assembly in Tarnovo from the 17 of February to the 8 of March 1879. The National Assembly was summoned for the elaboration of the Bulgarian constitution in accordance with the decisions of the Berlin Congress. The letters are a prominent evidence of the dynamic political processes that were developing in the assembly hall and the formation of the party-political system.

Key words: Constituent Assembly, constitution, political system, liberalism.

Представените тук писма ни бяха представени от Георги Мъндев, виден общественик, дарител и търсач на документи и материали за българската история, който практически ги е спасил от унищожаване. Изказвам дълбоката си благодарност към него затова, че ми предостави възможност да ги представя на научната общност, особено предвид приближаващата 140-годишнина от приемането на Търновската конституция. Преки свидетелства от времето на заседанията на Учредителното народно събрание (УНС) ще се появяват все по-рядко и всеки подобен документ хвърля допълнителна фактическа светлина, да ни покаже състоянието на духовете в парламентарната зала и около нея, да разкрие някои скрити механизми за сформирването на политическата воля на отделните учредители.

Авторът на писмата е народният представител Димитър Николов Пъшков. В УНС той е сред народните представители „по звание“ като Председател на Ловешкия окръжен съвет. Той е човек с невероятна биография. Живее 86 години и няма основно събитие в българската история, в което да не е вземал участие. Съдбата му следва матрицата на българския интелектуалец, предприемач и политик, роден през втората половина на XIX и началото на XX век. Роден през 1840 в с. Сопот, Ловешко, в семейство на свещеник и учители, той получава добро образование в Троянския манастир, и при двама знакови за времето си учители – в Ловеч при Манол Лазаров и в Сопот при Юрдан Ненов. Достатъчно високо ниво на обучение, което му дава възможност и той да се посвети на учителската професия в Тетевен (1859–1860), родното си село (1862–1863) и в Ловеч (1864–1865). След това се прехвърля към попрището на предприемачеството и се ориентира към търговията и производството на бубено семе и коприна, което го прави финансово независим.

В своя съзнателен живот от млади години е обществено ангажиран. Участва в създаването на читалището в Ловеч, самият той е театрален деец, дописник на в. „Право“. Съвсем логично се оказва в Ловешкия частен революционен комитет по лична покана на Васил Левски. Виден член на комитета в периода (1869–1873). Арестуван е след обира в Арабаконашкия проход, изправен е пред съдебното следствие, но е един от двамата арестувани, заедно с Марин Поплуканов, които не проговарят по време на процеса. Осъден е на вечно заточение в Диарбекир. Дори там започва търговия с добитък и заедно със свои съратници изгражда дружество „Крив рак“. На 6 юли 1876 г. заедно със съдружниците

си успява да избяга от заточение и да се добере до Букурещ, където се включва в подпомагането на руската армия, с която се завръща в родния си град.

В свободна България започва като касиер на първия свободен градски съвет, после е избран за председател на Окръжния съвет и е член на Окръжната постоянна комисия чак до 1894 г. Член е на ловешкия комитет „Единство“. В УНС логично се ориентира към либералите, където са и повечето от неговите сподвижници по Освобождението. Остава член на партията до края на живота си, като след нейното разпадане през 1886 г. той застава зад Стефан Стамболов и е виден член на Народнолибералната партия. Освен в УНС от Ловешката изборителна околия той е народен представител в още три велики събрания – I, III и IV, и в четири обикновени народни събрания – V, VI, VII и XIII. Със своите осем депутатски мандата той е сред най-успешните народни представители в цялата парламентарна история на страната. Постепенно Пъшков се отказва от активната политика, като се концентрира върху предприемаческата си дейност, в която е неговото най-важно творение – строежът на жп линията Борушица–Стара Загора. Преживява погромите от войните и умира на 10 ноември 1926 г. [Палангурски, М. 2014, с. 229–230].

Получателят на писмата е не по-малко интересна фигура в родната ни история. Иван Тодоров Драсов (15 март 1848 – 27 септември 1901) също е виден деец на ловешкото възрожденско общество. Син на търговец, самият той е търговец манифактурист, с добро образование, получено в родния град, а след това в гимназиите на чешките градове Писек и Прага. Той е осем години по-малък от своя кореспондент, но животът ги събира в Ловешкия частен революционен комитет, на който Драсов е секретар и виден сподвижник на Левски. Член е на БРЦК (1875) и участва в подготовката на въстанията през 1875 и 1876 г. Дописник на редица вестници и преводач. След 1879 г. се отдава на административна дейност – кариерата му е в Министерството на вътрешните работи и като окръжен управител в редица градове: Берковица, Трън, Севлиево, Свищов, Търново, Варна. И той остава верен приятел и близък сътрудник на Ст. Стамболов. От текста на писмата става ясно, че двамата имат договореност за регулярна кореспонденция и както се вижда от регулярността на изпратените писма, тя се спазва, което дава надежда, че някъде все още има останали писма, които да покрият с информация целия цикъл на изработването на конституцията [Драсов в революционното движение..., с. 3–14].

Писмата обхващат основните проблеми, които стоят пред народните представители, и са отлично свидетелство за онези възлови моменти, които дават посоката на събранието и влияят върху избраната конституционна система. Те са интересни не само от фактическа гледна точка, която в общи линии намира подкрепа в дневниците на събранието, а в отразяването на настроенията сред депутатите и особено сред групата на бившите поборници, които постепенно се групират и ориентират към либералното течение и накрая успяват да наложат своята визия за устройство на бъдещата държава.

Шестте писма обхващат периода от 17 февруари до 8 март 1879 г. Те явно са част от по-голяма кореспонденция, тъй като върху писмо № 1, с молив са номерирани страниците 14 и 15; писмо № 2 е с номерация 19; писмо № 3 е с номерация 20, а № 4 с номерация 22–23, което показва, че стриктно е водена архивна номерация на всяко получено писмо. Писмо № 4 има и друга номерация, явно произхождаща от автора – за него това писмо е № 20, а писмо № 5 има друг изходящ номер – № 12. Всичко това е напълно нормално за човек, който владее търговската кореспонденция, както и за получателя на писмата. Иван Драсов е човек, който притежава огромен и добре подреден архив, част от него е публикувана [Драсов в революционното движение..., с. 3–14].

В писмената практика на Д. Н. Пъшков, който е образован и известно време е работил като учител, се проявяват доста от езиковите явления, характерни за последната четвърт на XIX и началото на XX век, свързани преди всичко с т.нар. Дриновско-Иванчевски правопис и формирането на новобългарския книжовен език:

1. Едновременната употреба на членната форма *-ия(тъ)* за лица от мъжки род и на контаминирания членувана форма на *-ийтъ*, характерна и за езика на П. Р. Славейков и Н. Михайловски: *Турският въпрос, първият ден, същият, Албанският* и др.

2. Използване на формите за изразяване на учтивост в обръщение с употребата на второ лице, множествено число: *Ви, Вие, Вий*.

3. Засилена употреба на страдателни залогови форми, образувани с частицата *се* – в случая *ся*: *Прочетоха ся протоколите...; ... ще ся считат ли законни...; ся откри заседанието...* и др.

4. Повлияване от руския език в лексиката и правописа: *праздник, окрузи, запрети, казначейство*, представките *ис-* и *рас-*, ненужно удвояване на съгласни *-мм-*, *-нн-* и др. Отглаголни съществителни с

наставка *-ние*, в много от случаите употребени в тяхната руска фонетико-словообразователна форма: *утихновение, ръкоплекание, разискувание, свършувание, разгледувание, издържувание* и др.

5. Редукция на гласна *о* в *у*: *мемуар* вм. *мемоар*, *управдае* вм. *оправдае*, *уткри* вм. *откри*, *утидохте* вм. *отидохте*, *удобрението* вм. *одобрението* и др.

Текстът на писмата е възпроизведен според научно-критическия метод, при който се запазват стилът и езикът (в конкретния случай е запазен изцяло и синтаксисът на оригиналите), но се нормализират графиката, правописът и пунктуацията в съответствие с графичната и правописната система и пунктуацията на съвременния български език. На практика е нормализиран не само правописът, а целият документ – изоставени са краесловните *-ъ, -ь*, заменени са излезлите от употреба църковнославянски букви (напр. *ѣ, ѡ, ѡ*), някои местоименни форми, глаголни окончания и др. [Възвъзова-Каратеодорова, К. 1973, с. 33–43; Жечева, К. 1973, с. 18–26; Възвъзова-Каратеодорова, К., Георгиев, К., Жечева, К., Коен, Д., Нейкова, А. 1981; Нейкова, А. 2006; Методически кодекс. Свитък V..].

№ 1

14¹

Търново[,] 17 февруарий 1879²

през ноцта[,] 12 часа

Г. Драсова

На 17 того пак имахме събрание[,] официално[,] под председателството на Негово блаженство г. Антима³, подпредседател Симеон Преславски⁴, секретари – архимандрита⁵ на Негово блаженств[о] г. Антима и Т. Икономов⁶, които ся назначили предварително, додето си изберем други по вишегласие.

Заседанието ся отвори на 10 часа след пладне и трая близо до 4 часа. Прочетоха ся протоколите от първото заседание с всичките подробности (като ся напечатат ще ги получат).

Въпрос[ът] за г. Анева⁷ пък ся предложи на разгледувание от г. Балабанова⁸, който иска да обясни нередовността в свалянieto му и лишението му от да бъде днес депутат⁹, като предложи, че ако е било станало събранието на 6 януарий 1879 г., то Анев щеше да е в събранието, защото Анев е свален на 20 януарий; и тъй като ся свалят нередовно или по волята на един окръжен началник, то ний можем да изгубим още няколко от депутатите – кой ще гарантира за депутатите, додето ся затвори камарата? Г. Лукиянов¹⁰ отговори, свалянieto на г. Анев станало по заповед на г. Губернатора¹¹ на основание временните правила за градските съвети. А колкото за депутатите[,] додето е отворена камарата тях не може да свали никой.

Славейков¹² поиска изяснение за избира[не]то на депутатите, ще ся считат ли законни, когато в едни Губернии в преброяванието на жителите са си причислили и женските, а в другите само мъжките, и тъй като ся избира на 10, 000 хиляди души един депутат, то едни губернии дават повече депутати, а други [–] по-малко.

¹ Цифрата е изписана с молив в горния десен ъгъл на писмото.

² Датите са в стар стил.

³ Митрополит Антим Видински (1816–1.ХІІ.1888), бивш български екзарх, председател на Учредителното народно събрание.

⁴ Симеон Преславски (9.ІІ.1840–23.Х.1937), по-късно и Варненски митрополит.

⁵ Архимандрит Константин Врачански (14.V.1846–4.ХІІ.1912), по-късно Врачански митрополит.

⁶ Тодор Икономов (29.VІІІ.1835–28.X.1892) – политик, министър, общественик, журналист, издател, педагог, виден деец на църковното движение, един от лидерите на консервативното течение в УНС.

⁷ Димитър Анев, свищовски търговец, политик, народен представител.

⁸ Марко Балабанов (16.ІІІ.1837–16.VІ.1921) – общественик, политик, юрист, министър, преподавател в университета, един от лидерите на консервативното течение в УНС.

⁹ Навсякъде в текста на писмото са използвани формите: *депотат, депотати, депотатски, депотация*.

¹⁰ Сергей Лукиянов (1834–1905) – юрист, представител на руския императорски комисар в УНС.

¹¹ При осъвременяване на текста на писмата е запазен начинът на изписване на главни и малки букви, за да се съхрани максимално стилът на автора.

¹² Петко Р. Славейков (17. ХІІ.1827–1. VІІ.1895) – политик, министър, общественик, журналист, издател, педагог, виден деец на църковното движение, един от лидерите на либералното течение в УНС.

Г. Лукиянов отговори, защото е показано от Хр. Стоянов¹³, че са преброени само мъжките в някои окръзи¹⁴, то въпрос[ът] е свършен; а за другите губернии, сведения са дали Губернаторите и окръж[ните] Началници.

Г. Балабанов излезе на трибуната и даде подроб[ности]¹⁵ за 7-мо членната комисия, какво е изработила[,] и предложи, че Турските депутати дали прошение на френски, за да им се позволи да говорят на турски в Камарата. Додето въпрос[ът] да се даде на разискване, Д. Цанков¹⁶, поиска да се разпуснат депутатите на ½ часа да си помислят[.] След ½ час насядахме пак на междата¹⁷ ни и ни се даде печатан проект на Регламента, когато [не се чете] приключат¹⁸. Като захванахме да го разгледуваме[,] яви ся мнение, че [първият член]¹⁹ трябва да се из[х]върли. Греков²⁰ и Балабанов

15²¹17 фев[руарий]²²

се засуетиха²³ и тя се даде на разгледуване. Като ся свърши първата глава с промененията[,] както съм забележил, Г. Лукиянов, каза[,] че това не е свършено, защото след одобрението²⁴ на членовете в първата глава[,] четени от депутатите, ще се поднесе на Императорский комисар²⁵ на утвърждение.

Балабанов възрази, че словото на княза дава нам[,] т.е. на депутатите[,] свобода и право да извършат всичко, а какво ще каже да се даде право на депутатите да извършат²⁶ нещо и после да ся то утвърдява или от[х]върля.

Заседанието ся закри, като се разгледани до 15 член, и Турският въпрос не ся яви никакъв на разгледуване. В Понеделник не ще заседаваме по причина празника²⁷ на Н. В. Император Александра II – нашия баща.

Тази вечер бях пак на събранието при Г. Гресера²⁸, което трая от 7 до 11 ½ часа през ноц[т]а. Въпроси се разгледаха много, едни се решиха, а други осъмнаха²⁹ за утре вечер. Въпросът за околиците ся реши тъй: градеца[,] ако ще може да си създава³⁰ градски съвет³¹ с издържание да разбира ся на градски приходи, и там ще ся прати един пристав[,] който ще зависи от окружний Началник, а околийските Началници ся унищожават³². Старейте с кмета³³ ще [раз]гледуват по любовни разпри³⁴. Въпрос[ът] за квартирите на Началника и пристава остана нерешен, защото Г. Гресер под[д]ържа, че град[ът] е длъжен да дава квартира на двамата безплатно; ний не ся съгласихме, като му представихме примерно,

¹³ Христо Стоянов (1842–1.VII.1895) – политик, министър, общественик, виден юрист, деец на църковното движение, един от лидерите на либералното течение в УНС, университетски преподавател.

¹⁴ В текста на писмото се чете: *окрузи*.

¹⁵ Текстът в края не се чете добре, тъй като липсва малка част от листа хартия.

¹⁶ Драган Цанков (28.X.1828 – 11.III.1911) – политик, министър, общественик, виден юрист, деец на църковното движение, един от лидерите на либералното течение в УНС.

¹⁷ Вероятно става дума за местата в залата, определени за групата депутати, към която се числи и Д. Н. Пъшков.

¹⁸ Вариант: *когото Ви прикачих*.

¹⁹ В края на листа хартия има липсващо парченце, което не позволява текстът да се прочете. Разчитането е направено в контекста на следващото изречение.

²⁰ Димитър Греков (2.IX.1847–21.IV.1901) – юрист, общественик, министър, народен представител, ръководител на консервативното течение в УНС.

²¹ Цифрата е изписана с молив в горния десен ъгъл на писмото.

²² Бележката е в средата на третия лист от писмото, най-горе.

²³ В текста на писмото се чете: *засуетиха*.

²⁴ В текста на писмото се чете: *удобрението*.

²⁵ Княз Александър М. Дондуков-Корсаков (1820–1893) – руски императорски комисар, назначен за управител на страната по решение на Берлинския конгрес.

²⁶ В текста на писмото се чете: *изавършат*.

²⁷ В текста на писмото се чете: *праздник*.

²⁸ Генерал П. Гресер (1833–1982) – руски офицер, ръководител на отдела за вътрешни работи в съвета на императорския комисар.

²⁹ В текста на писмото се чете: *осумнаха*.

³⁰ В текста на писмото се чете: *съсдава*.

³¹ В текста на писмото се чете: *съвед*.

³² В текста на писмото се чете: *онищожават*.

³³ В текста на писмото се чете: *кмета*.

³⁴ В текста на писмото се чете: *распри*.

какво ся вършили и могат да вършат Началниците. Този въпрос ся остави за идущото заседание да ся реши по вишегласие.

Получих писмото Ви[,] май късничко и то отворено. Според желанието Ви аз бих ся задължил да Ви пиша всякий ден, но защото с пощите не верувам, че ще можете всякий да ги получавате редовно, (а пътници не ся намират всякога от тук, или пък аз не можа да ги видя, както се случи вчера, та ми остана писмо до № 5! за това, когато ся случи да ся позабавя[,] не ми се сърди.

Казаха ми някои от депутатите, че съм имал вчера телеграф, видели го у разсилния³⁵, но аз не можах да го получа; за това, ако има да ми е телеграфирал някой, кажете му, че още не съм ги получил. Откак съм дошел[,] получил съм само едни телеграми³⁶ от С. Дрянкова³⁷ в отговор на мойта.

Поздравете г-на Д-р Роберта[,]³⁸ комуто предайте от мене добре дошел³⁹.

Д[имитър]. Н[иколов]. Пъшков

Димитър Пъшков

³⁵ В текста на писмото се чете: *расилника*.

³⁶ В текста на писмото се чете: *едини телеграмми*.

³⁷ Стефан Дрянков (1835–22.II.1925) – съселанин на Д. Пъшков, учил в медицинско училище в Цариград, фелдшер и аптекар в Ловеч, Гърново, Плевен, София.

³⁸ Д-р Роберт Гайсер – германец, лекар в Ловеч и Плевен след 1879 г.

³⁹ Подчертаването е на автора на писмото Д. Н. Пъшков.

№ 21

9⁴⁰

Търново[,] 25 февруарий 1879

Г. Драсов

Бележките Ви приемам с благодарение, за това Ви[й] сте свободни и ако сте искрен към мен, длъжни⁴¹ сте всякога, когато срещнете и най[-] малки грешки[,] да ми забележите, това ми служи⁴² за урок.

Утре ще ида при г. Иванова, защото днес не можах да го намера, да му съобщя желанието Ви. Но аз бих Ви посъветовал да почакате още 6 месеци, защото работите и управлението ся под изменения. Да [пред]положим [-] отивате⁴³ в Севлиево, утре Севлиево [ще] се присъедини на Ловеч, тогава⁴⁴ нали оставате⁴⁵ без служба. Освен това, нали Ловечът [е] Вашето родно място, кому ще [го] оставите? на подлите да си играят както искат? Да не мислите, като идете в Севлиево или в Плевен, че там не ще имате неприятели, още повече – там ще срещнете по[-]големи неприятности.

Ви[й] ще оставите Ловечът, подир една година и аз ще го оставя, защото на село всичко ми ся растурия и мойто бъдеще⁴⁶ ся опропастява⁴⁷, тогава да дадем на лошите път да си правят каквото щат.

Такъмите⁴⁸ за чай сега не ще мога сега да Ви ги пратя, защото дюкените [са] затворени, но утре ще ги приготвя, че когато ми ся падне човек с кола[,] ще Ви ги пратя.

За Златева⁴⁹ питах дето трябва, но никой не знае защо ся вика, предполага ся, че може от Пловдив да са го повикали пред Губернатора.

Поздравлявам Ви и съм с почитание към Вас.

Ваш

Д. Н. Пъшков

П.П. Михал Радославов⁵⁰ е препоръчан за председател на Окръжния съд, и завчера, аз видех Коста Маринов⁵¹[,] записан в книгите, Кунчев⁵² поправи тая погрешка и ся надявам Михал ще бъде.

№ 3

Търново[,] 27 февруарий 1879

20⁵³

Г. Драсов!

В днешното ни заседание ся разгледа въпрос[ът] за положението на цял Български народ. Първ Г. Балабанов възлезе на трибуната, който говори около 1/2 час, за положението на цял Български народ – за княжеството и опасностите[,] които му грозят. [„]Г[оспо]да, продължи Балабанов, сенките на мъчениците по Българското освобождение, ще следят нашите дела[“] – на [в]сички очите се просълзиха. „Ний днес сме ся сбрали да основем нашето княжество на праха и на костите на нашите погинали братия в Тракия – но това ще се уследи от сенките на нашите мъченици“. Най-послед съдържанието на словото на г. Балабанова беше да ся даде отговор на словото на княза комисар, казано от същия в

⁴⁰ Цифрата е изписана с молив в горния десен ъгъл на писмото.

⁴¹ В текста на писмото се чете: *длъжни*.

⁴² В текста на писмото се чете: *служе*.

⁴³ В текста на писмото се чете: *утидохте*.

⁴⁴ В текста на писмото се чете: *тогас*.

⁴⁵ В текста на писмото се чете: *остае*.

⁴⁶ В текста на писмото се чете: *бъдище*.

⁴⁷ В текста на писмото се чете: *упропастява*.

⁴⁸ В текста на писмото се чете: *такамите* – от тур. *takim* – ‘свкупност от вещи, принадлежности, инструменти и др. за вършене на някаква работа’.

⁴⁹ Става въпрос или за Симеон Симеонов Златев (1834–1886) – търговец, заточеник, читалищен и общински деец, консерватор, народен представител в УНС или за Симеон Златев (неизв.) учил в Табор, добре познат на Ив. Драсов и Д. Пъшков, кмет на Русе през 1880–1881 и 1884, виден либерал. Според мен по-вероятно е вторият да е споменат в писмото, тъй като депутат няма как да бъде отзованаван от администрацията. Объркването идва и от погрешното сливане на биографиите на двамата в редица изследвания и интернет ресурси.

⁵⁰ Михаил Радославов (1848–1895) – възрожденски деец, учител и съдия.

⁵¹ Неизвестен.

⁵² Вероятно става въпрос за Атанас Т. Кунчев (18.XI.1833–25.III.1900) – народен представител в УНС от Ловеч.

⁵³ Цифрата е изписана с молив в горния десен ъгъл на писмото, за разлика от предходните две писма – под мястото и датата.

първият ден на откриването на камарата, и да се направи мемуар⁵⁴ до великите сили. [Със] силно ръкоплескание ся продължи.

След него говори г. Стоилов⁵⁵[,] на който съдържанието беше: огромната войска, която трябва да държим по границите – за бюджета на княжеството, за разделението на Българският народ и следствията[,], които ще ни сполетят.

Греков след тях каза, че е съгласен с пре[ж]д[е]говорившите, за това трябва да ся избере комисия[,], за да направи отговора към княза и мемуара до великите сили.

С общо съгласие ся избраха 11 души. Заседанията се отлагат до в понеделник[,], за да изработят мемуара, но ако не успеят, може чак в сряда да имаме заседание.

Д. Н. Пъшков

№ 4

1.⁵⁶

Търново[,], 2 март 1879 год.

22⁵⁷

Г. Драсов!

Завчера[,], на 28 февруарий[,], имаме частно събрание в уч[илище]. [„]Св. Никола[“], под председателството на Т. Икономова[,], секретар Стамболов. В това ни събрание най-забележителното е, че ораторите⁵⁸ инкяриxa⁵⁹, че са казали в камарата, за да ся направи мемуар⁶⁰ до в[сички]те⁶¹ велики сили, който да се разисква в камарата и тогава⁶² да ся даде на комисарите Европейски.

Депутатите⁶³ ед[и]ногласно⁶⁴ извикаха не, не е тъй, – ний помним всичко. Балабанов, за да укроти духовете – стана и каза, че всичко[,], дете е говорил на 27 февруарий, то било да ся направи отговор на тронната реч на княза, за което ся и избра 11-точленната⁶⁵ комисия, да го съчини[,], и не и за мемуара. Геров му отговори и му доказва, че ний помним думите Ви, когато казахте: трябва да ся направи отговор на тронната реч и мемуара до в[сички]те сили⁶⁶; затова ся и избра 11[-]членна комисия, която да изработи и отговора на тронната реч[,], и мемуара, и в Пон[е]делник да ги донесе в камарата на разискувание. [„]Тъй е![“] [-] извика цялото събрание. Стоилов говори в защита на Балабанова, но с туй нищо не можа да направи, освен повече вълнение в духовете. Най-послед редът ся развали и насмалко остана да проиграят столовете, ако председателя[т] не беше разпуснал събранието за 15 минути. След 15 минути всякой ся намери на мястото си. Въпрос[ът], пак ся захвана да ся разискува, но нищо не можа да ся реши, затова ся отложи за 1^{ви} март пак да се съберем в училището по часа 2 след пладне.

Вчера[,], на 1^{ви} март, като се събрахме[,], прочете ся протокола от 28 февр. Т. Икономов си даде оставката от временното председателство. На негово място ся избра Стоянов, като ся приложи още един секретар, Поменов⁶⁷, защото Стамболов⁶⁸ не можел сам. Цанков и Славейков предложиха да ся

⁵⁴ При осъвременяване текста на писмата е запазен правописът на някои думи, чието значение е ясно, за да се съхрани максимално стилът на автора. В случая – *мемуар* в съвременния български език се изписва – *мемоар*, което обаче не променя смисъла и значението на думата.

⁵⁵ Константин Стоилов (23.IX.1853–23.III.1901) – политик, юрист, министър-председател, водач на консервативното течение в УНС.

⁵⁶ Цифрата и точката са изписани с мастило в горния десен ъгъл на писмото от автора Д. Н. Пъшков.

⁵⁷ Цифрата е изписана с молив в горния десен ъгъл на писмото, за разлика от първото и второто писмо – под мястото и датата.

⁵⁸ В текста на писмото се чете: *ураторите*.

⁵⁹ Подчертаването е на автора Д. Н. Пъшков. *Инкяриxa* – от тур. ‘отричаха’.

⁶⁰ Вж. бел. 54, към писмото от 27 февруари 1879 г.

⁶¹ В текста на писмото се чете: *в-те*.

⁶² В текста на писмото се чете: *тогас*.

⁶³ Вж. бел. 9 към писмото от 17 февруари 1879 г.

⁶⁴ В текста на писмото се чете: *едно гласно*.

⁶⁵ В текста на писмото се чете: *11-точленната*.

⁶⁶ Подчертаването е на автора Д. Н. Пъшков.

⁶⁷ Константин Помянов (5.V.1850–24.VIII.1913) – юрист, политик, министър, водач на либералното течение в УНС.

⁶⁸ Стефан Стамболов (31.I.1854–6.VII.1895) – общественик, революционер, политик, регент и министър-председател.

принесе бюрото на официалното събрание да води⁶⁹ и частните ни заседания, но вишегласието не ся съгласи.

Въпрос[ът] за мемуара пак ся яви на разискувание, додето най-после ся посближиха двете страни и то беше плод от речта, която изказа Г-на Гешов⁷⁰, който беше пристигнал в този ден. Съдържанието на речта му беше: На комисията, – която урежда Румелия, е заповядано до един месец да свърши⁷¹ устава и да го тури в действие – гарнизон[ът] е готов, щом ся оттеглят русите, да захване балкана – Родопските башибозуци ся готови и щом ся разшуми⁷² гората, те ще минат границите и порои кръв ще потекат в богатата Тракия. – Руските войски бързо-бързо си отиват⁷³ – на всичките казначейства⁷⁴ е заповядано до 23 априлий да дават заплати на руските чиновници. Г[оспо]да, продължи, Иван Гешов[,] времето е кратко, пожарът скоро ще избухне, за това да ся побърза да ся направи мемуара, който да ся поднесе на в[сички]те Европейски сили от една депутация⁷⁵. Силни ръкоплескания.

Двете страни ся съгласиха, за което ся избраха още 9 души, между които и Гешов[,] и ся съединиха с 11-точленната комисия, та стана 20[-]членна, за да изработи мемуарът⁷⁶. Като ся каза, че в Неделя[,] на 4 того[,] ще ся съберем пак тук, заседанието ся закри.

Всичко добро, но да видим мемуарът дали ще ся разискова вътре в камарата, защото[,] ако се разискова и подпише в Камарата[,] ще има по-голяма тежест, но, за жалост, много сме малко, които поддържаеме това мнение. Балабанов и Стоилов ми ся струва, че ще си променят мнението, което не желая.

Вчера дойде тук един Арнаутски родолюбец на име Юсуф Али бей⁷⁷ с мисия да работи за присъединението на Македонското въстание с Албанското. Той носи и брошури[,] съчинени от същият на Турски език. Аз ся запознах с него, и ми прочете тук таме от брошурата, на която целта е да подигне Албанският народ срещу Турците и че тяхното спасение е да ся съединят с Българите. Той е познат между първенците Българи⁷⁸.

Ви поздравлявам

Ваш
Д. Н. Пъшков

23⁷⁹

Бях свършил писмото си, когато се срещнах с едного от 20[-]членната комисия, който[,] като мя поздрави, каза ми[,] че работите отиват добре. А що е то? Кои работи? [-] попитах го. Продължи г[осподина]на, Ний[,] всички 20 души комисари, като разгледахме въпроса всестранно[,] додохме до едно мнение всички, сиреч, като се съчини отговор и на тронната реч на княза и мемуара, да ся принесе в камарата на разискувание и да се подпише само от камарата. До колко е истина тая новина не знам, но дано Бог ги вразумеше да ся съгласят /комисарите/, то за другите е лесно. Те като щом видят, че Греков е съгласен, защото и той е в комисията – ще се съгласят и те, само комисарите да не би да си променят мнението додето ся подпише мемуарът.

От Осман-Пазар⁸⁰ още няма подробности точни; едни говорят, че само един Българин убит и то за пари[,] нападнат от Турци; а други отиват още по нататък и уголемяват работата, че уж имало въстание и паднали до 100 души от 17 дружина. На това последното твърде малко ся верува.

С почитание

Ваш
Д. Н. Пъшков

⁶⁹ В текста на писмото се чете: *воде*.

⁷⁰ Иван Ев. Гешов (8.II.1849–11.III.1924) – търговец и банкиер, виден политик, министър-председател.

⁷¹ В текста на писмото се чете: *свърше*.

⁷² В текста на писмото се чете: *расиуме*.

⁷³ В текста на писмото се чете: *утиват*.

⁷⁴ *Казначейство* (от *рус.*) – във военните части на Руската империя до 1917 г. – финансов орган, който приема, съхранява и раздава парично, вещчево и хранително довольствие.

⁷⁵ В текста на писмото се чете: *депутация*. Вж. бел. 9 към писмото от 17 февруари 1879 г.

⁷⁶ Подчертаването е на автора Д. Н. Пъшков.

⁷⁷ Няма сигурна идентификация.

⁷⁸ В текста на писмото се чете: *Българе*.

⁷⁹ Цифрата е изписана с молив в горния десен ъгъл на писмото.

⁸⁰ Дн. град Омуртаг.

№ 5

№ 12.⁸¹Търново[,] 6^м март 1879

Г. Драсов!

Вчера[,] на 5^{ия}-того[,] в Пон[е]делник, като ся откри заседанието, председателя[т] яви на събранието, че ще има никакво занимание днес, защото комисията[,] натоварена да съчини отговора на тронната реч на княза[,] не била готова още. Заседанието ся закри.

Днес[,] като се откри⁸² заседанието, прочете се отговор[ът] на тронното слово на княза, дето на свършуванието ся продължи с: да живеј⁸³ императора Александър!! Да живеј нашия[т] освободител!! Да живеј България!!! придружено с шумни ръкоплескания.

След няколко разискувания по отговора на тронното слово, събранието пожела да чуе и мемуара; Балабанов говори от трибуната, с което иска да оправдае⁸⁴ комисията, че тя не била натоварена да съчини и мемуара. Но като видяха, че събранието постоянствува и никак не ся отклонява от онова, което е решило в първите си събрания, то най-после се принуди и Греков да поддържи, че комисията 11-точленна⁸⁵[,] избрана⁸⁶ на 27 февр.[,] е натоварена да изработи само отговора на тронното слово, а тези г[оспо]да, продължи Греков, които искат мемуар, тяхното желание не е друго, освен да разтурят⁸⁷ камарата. Събранието прекъсна говорението му, като извика, Лъжеш!! Долу Греков от трибуната!!! Мълчи!! [-] и ако не беше слязъл[,] щяха го свалят на вихрушка.

След него говориха: Цанков, Славейков, Геров⁸⁸, които обясниха твърде добре още веднъж, че Балабанов е казал в събранието на 27 февр., че трябва да ся съчини мемуар до Евр[опейските] държави, за които ся и избра 11[-]членната комисия; после това в събранието ни на св. Николското училище ся приложи при тая комисия още 9 души[,] единствено за това[,] за да съчинят мемуара. Най[-]после да ся свърши⁸⁹ този доста важен въпрос, подпредседателя[т] Т. Икономов предложи да ся даде въпроса на вишегласието, което и спечели, т.е. че 11-точленната комисия е натоварена да съчини мемуара и няма право да се отрече, според правилника.

Забел. Аз Ви говоря най-вече за 11-точленна, вместо 20[-]членна комисия, но тя е една, само с тази разлика, че 11-точленната е избрана⁹⁰ от камарата, а онез[и] 9 души са избрани⁹¹ вн от стените на камарата, между които има и недепутати⁹² от Берлинска България, за това те нямат прием в камарата, по тази причина те ся и не споменуват в официалните препирни, но ако стане нужда да ся съберем вн от камарата по този въпрос⁹³, то 20-точленната комисия пак ще си има уважението в час[т]ното събрание.

Подпредседателя[т], като каза, че въпрос[ът] е важен и требова да ся разгледа по-обширно, закри заседанието.

Моля приемнете всички приятели поздравлението ми.

Д. Н. Пъшков

ПП. За Остен, ако иска някой да си прати парите, защото без пари не дават.

Същий

⁸¹ Цифрата е изписана с мастило в горния ляв ъгъл на писмото.

⁸² В текста на писмото се чете: *уткри*.

⁸³ Подчертаването е на автора Д. Н. Пъшков. В текста на писмото се чете: *да живеј*.

⁸⁴ В текста на писмото се чете: *управдае*.

⁸⁵ Вж. бел. 65 към писмото от 2 март 1879 г.

⁸⁶ В текста на писмото се чете: *избранна*.

⁸⁷ В текста на писмото се чете: *растурят*.

⁸⁸ Яков Геров (1847–13.II.1891) – български юрист, водач на либералното течение в УНС, политик, привърженик на Др. Цанков.

⁸⁹ В текста на писмото се чете: *свърше*.

⁹⁰ В текста на писмото се чете: *избранна*.

⁹¹ В текста на писмото се чете: *избранни*.

⁹² В текста на писмото се чете: *не депотати*.

⁹³ В текста на писмото се чете: *вапрос*.

№ 6

Търново[,]8 март 1879

Г. Драсов!

С голямо прискърбие реших⁹⁴ да ви съобщя следствията на вчерашното ни заседание: Когато стана разискуванието пак за мемуара, г. Лукиянов прочете телеграма от Императорский канцлер г. Горчакова⁹⁵ до комисаря[,] на която съдържанието беше, че народното събрание е свикано[,] за да разгледа само устава. После прибави, че княз[ът], като си дошел вчера, научил ся, че събранието ся отклонило от задачата[,] за която е повикано, за това строго му ся заповедува да ся ограничи в разгледуванието само на устава, тук в камарата друго⁹⁶ нищо не може⁹⁷ да се разгледува, а въвн от камарата, може да направите и мемуара[,] и всичко.

Г. Цанков, Славейков и Геров, ако и да ся стараха да под[д]ържат⁹⁸ това[,] за което бяхме ся обединили всички[,] т.е. че ще постоянствуваме да приемем мемуара до Европа, но събранието с викове, устава!! устава!! устава! да се разглежда! удуши⁹⁹ техните гласове и те даже не можах да изкажат¹⁰⁰ възраженията си на г. Лукиянова. След тях стана Поменов и възрази на г. Лукиянов защо не ни запрети в предишните ни заседания да ся говори в камарата за мемуара, но събранието[,] което пригответно от Греков и съдружие[,] извика пак: гръмогласно устава!! устава!! устава!! не щем мемуар!! В туй време [да] Ви кажа да си представите всичко, само бой нямаше между депутатите¹⁰¹. Ви[е] трябва да знаете, че машинациите на Греков и на чернокапците цяла ноц са работили из между депутатите¹⁰² – едни ся викали по домовете си, а други ся намирали по частните им квартири и ся ги убеждавали различно, даже и с[ъс] заплащание¹⁰³ по нейде. Греков нищо не можеше да направи, ако не беше проклетото черно духовенство.

След утихновението на духовете предложи ся на събранието как желае да ся разглежда устава [-] да го даде на комисии ли да го разгледат и после да го предложат на събранието на разискувание, или да ся разгледува тук член по член. Ний ся произнесохме[,] че тук да се разгледува член по член – на комисията нямаме доверие, но партията Грекова ся произнесе да ся даде на комисии по напред да го разгледат, а после да ся даде тук на обсъждане. Двете мнения се дадох на гласувание и вишегласието спечели [-] да ся избере комисия¹⁰⁴. Пристъпи ся към избора на комисията с[ъс] записки и вишегласието спечелиха 10 души, а за другите пет ще ся гласоподава в идущето заседание, защото ся мръкна. Заседанието ся закри.

Д. Н. Пъшков

⁹⁴ Вариант: *земам*.

⁹⁵ Княз Горчаков (4.VI.1798–27.II.1883) – дългогодишен руски външен министър.

⁹⁶ В текста на писмото се чете: *други*.

⁹⁷ В текста на писмото се чете: *не може*.

⁹⁸ Възможен е и друг вариант, тъй като върху листа думата е зацапана в края и не се чете добре.

⁹⁹ В текста на писмото се чете: *удоши*.

¹⁰⁰ В текста на писмото се чете: *искажат*.

¹⁰¹ Вж. бел. 3 към писмото от 25 февруари 1879 г.

¹⁰² Пак там.

¹⁰³ Вариант: *заплащание*. Листът в края е прегънат и са възможни двата варианта на изписване.

¹⁰⁴ Подчертаването е на автора Д. Н. Пъшков.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

Възвзова-Каратеодорова, К. 1973 – К. Възвзова-Каратеодорова. Някои проблеми във връзка с обнародването на домашните писмени исторически извори от епохата на Възраждането. – В: Научни конференции по архивознание. Т. I. София, 1973. [K. Vazvazova-Karateodorova. Nyakoi problemi vav vrazka s obnarodvaneto na domashnite pismeni istoricheski izvori ot epohata na Vazrazhdaneto. – V: Nauchni konferentsii po arhivoznanie. T. I. Sofia, 1973.]

Възвзова-Каратеодорова, К., Георгиев, К., Жечева, К., Коен, Д., Нейкова, А. 1981 – К. Възвзова-Каратеодорова, К. Георгиев, К. Жечева, Д. Коен, А. Нейкова (ред.). Правила за издаването на писмените извори за българската история (XVIII–XX в.). София, 1981, 111 с. [K. Vazvazova-Karateodorova, K. Georgiev, K. Zhecheva, D. Koen, A. Neykova (red.). Pravila za izdavaneto na pismenite izvori za balgarskata istoria (XVIII–XX v.). Sofia, 1981, 111 s.]

Драсов в революционното движение... – Иван Драсов в българското национално революционно движение (1871–1877 г.). Варна, 2007. [Ivan Drasov v balgarskoto natsionalno revolyutsionno dvizhenie (1871–1877 g.). Varna, 2007.]

Жечева, К. 1973 – К. Жечева. Някои проблеми при предаването на текста на документите и археографското им оформяне. – В: Научни конференции по архивознание. Т. I. София, 1973. [K. Zhecheva. Nyakoi problemi pri predavaneto na teksta na dokumentite i arheografskoto im oformyane. – V: Nauchni konferentsii po arhivoznanie. T. I. Sofia, 1973.]

Методически кодекс. Свитък V... – Методически кодекс. Свитък V. Информационна и популяризаторска дейност. Правила за публикуване на архивни документи. Правила за дигитализиране на архивни документи. Под ред. на М. Тодоракова, И. Георгиева, М. Цанова, Пл. Бошнякова, О. Пунев, Н. Марков, О. Илиев. Второ допълнено и преработено издание. София: Държавна агенция „Архиви“, 2012. [Metodicheski kodeks. Svitak V. Informatsionna i populyarizatorska deynost. Pravila za publikuvane na arhivni dokumenti. Pravila za digitalizirane na arhivni dokumenti. Pod red. na M. Todorakova, I. Georgieva, M. Tsanova, Pl. Boshnyakova, O. Pnev, N. Markov, O. Iliev. Vtoro dopalнено i preraboteno izdanie. Sofia: Darzhavna agentsia „Arhivi“, 2012.]

Нейкова, А. 2006 – А. Нейкова. Нормализацията на правописа при публикуването на българските архивни документи от епохата на Възраждането. – В: Дигитална библиотека по архивистика и документалистика (раздел „Статии“). София, 2006. [A. Neykova. Normalizatsiyata na pravopisa pri publikuvaneto na balgarskite arhivni dokumenti ot epohata na Vazrazhdaneto. – V: Digitalna biblioteka po arhivistika i dokumentalistika (razdel „Statii“). Sofia, 2006.]

Палангурски, М. 2014 – М. Палангурски. Учредителите. Участниците в Учредителното народно събрание в Търново (10.II.–16.IV.1879 г.). София, 2014. [M. Palangurski. Uchreditelite. Uchastnitsite v Uchreditelnoto narodno sabranie v Tarnovo (10.II.–16.IV.1879 g.). Sofia, 2014.]